

USTOZ–SHOGIRD AN’ANASI – TA’LIM SAMARADORLIGI GAROVI

Mamaraximova Nilufar Baxtiyor qizi

Do‘stlik tumani 6-umumta’lim maktabi

boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada ustoz–shogird an’anasining tarixiy ildizlari, ma’naviy-falsafiy asoslari hamda zamonaviy boshlang‘ich ta’lim tizimidagi o‘rni keng tahlil qilinadi. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining ustoz sifatidagi kasbiy mahorati, pedagogik madaniyati va shaxsiy fazilatlari o‘quvchi shaxsini shakllantirishdagi muhim omil sifatida asoslab beriladi. Shuningdek, ustoz–shogird munosabatlarning ta’lim sifati va samaradorligini oshirishdagi roli ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan yoritiladi.

Kalit so‘zlar: ustoz, shogird, an’ana, pedagogik mahorat, boshlang‘ich ta’lim, ma’naviy tarbiya, ta’lim sifati, individual yondashuv, motivatsiya.

Аннотация

В данной статье рассматриваются исторические корни и духовно-философские основы традиции «учитель–ученик», а также ее роль в современной системе начального образования. Обоснована значимость профессионального мастерства, педагогической культуры и личностных качеств учителя в формировании личности ученика. Также раскрывается влияние данных отношений на качество и эффективность образования с научно-педагогической точки зрения.

Ключевые слова: учитель, ученик, традиция, педагогическое мастерство, начальное образование, духовное воспитание, качество образования, индивидуальный подход, мотивация.

Abstract

This article analyzes the historical roots and spiritual-philosophical foundations of the “teacher–student” tradition and its role in the modern primary education system. The professional competence, pedagogical culture, and personal qualities of a primary school teacher are substantiated as key factors in shaping a student’s personality. The study also highlights the impact of teacher–student relationships on improving the quality and effectiveness of education from a scientific and pedagogical perspective.

Keywords: teacher, student, tradition, pedagogical skills, primary education, moral education, education quality, individual approach, motivation.

Kirish

Har bir xalqning taraqqiyoti, avvalo, uning ta’lim tizimi va ustozlariga bog‘liq. O‘zbek xalqining asrlar davomida shakllangan boy ma’naviy merosida ustoz–shogird

an'anasi alohida o'rin egallaydi. Bu an'ana nafaqat kasb-hunar o'rgatish, balki komil insonni tarbiyalashga xizmat qilgan muhim ijtimoiy institut hisoblanadi.

Sharq mutafakkirlari – Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Ibn Sino, Alisher Navoiy – ilm, tarbiya va ustoz mas'uliyati haqida chuqur fikrlar bildirganlar. Ularning ta'limotida ustoz jamiyatning ma'naviy tayanchi sifatida talqin etiladi.

Bugungi kunda ta'lim jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalar joriy etilayotgan bo'lsa-da, ustoz–shogird an'anasi o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida bu an'ana ta'lim samaradorligining muhim omili hisoblanadi.

Ustoz–shogird an'anasining tarixiy va ma'naviy asoslari

Sharq pedagogikasida ustoz nafaqat bilim beruvchi, balki murabbiy va yo'l ko'rsatuvchi sifatida qaralgan. Shogird esa ustozga hurmat va sadoqat bilan yondashgan.

Mazkur an'ananing asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

- o'zaro hurmat va ishonch;
- ilmga muhabbat va sadoqat;
- shaxsiy namuna va ibrat;
- ma'naviy poklik va axloqiy barkamollik;
- mas'uliyat va fidoyilik.

Ushbu tamoyillar bugungi pedagogik faoliyatda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan.

Boshlang'ich ta'lim – shaxs kamolotining poydevori

Boshlang'ich ta'lim o'quvchi shaxsining shakllanishida hal qiluvchi bosqich hisoblanadi. Bu davrda:

- o'qishga qiziqish shakllanadi;
- bilim olish ko'nikmalari rivojlanadi;
- axloqiy qadriyatlar mustahkamlanadi;
- ijtimoiy muomala madaniyati tarkib topadi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'quvchi hayotidagi birinchi ustoz bo'lib, uning shaxsiy namunasi bolaga kuchli ta'sir ko'rsatadi.

Ustoz–shogird munosabatlarining psixologik ahamiyati

Boshlang'ich sinf o'quvchilari psixologik jihatdan sezgir bo'lganligi sababli, ustozning munosabati katta ahamiyat kasb etadi.

Quyidagi omillar muhim hisoblanadi:

- ijobiy psixologik muhit yaratish;
- individual yondashuvni ta'minlash;
- rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash;
- adolatli baholash.

Mehr va ishonchga asoslangan muhit o'quvchining erkin fikrlashi va faol ishtirokini ta'minlaydi.

Ta'lim samaradorligiga ta'sir etuvchi omillar

Ustoz–shogird an'anasi asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni quyidagi natijalarni beradi:

1. Bilimlarning mustahkamligi
2. Mustaqil fikrlash rivoji
3. Intizom va mas'uliyat shakllanishi
4. Ma'naviy barkamollik

Bu esa ta'lim sifatining oshishiga olib keladi.

Zamonaviy pedagogik yondashuv va an'ana uyg'unligi

Hozirgi davrda interfaol metodlar, AKT vositalari va innovatsion texnologiyalar keng qo'llanilmoqda. Biroq ular ustozning insoniy fazilatlarini almashtira olmaydi.

Shu bois o'qituvchi:

- innovatsion metodlardan foydalanishi;
- o'quvchilar yosh xususiyatlarini hisobga olishi;
- ota-onalar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yishi;
- milliy qadriyatlarni singdirishi zarur.

Ustoz shaxsiga qo'yiladigan zamonaviy talablar

Zamonaviy ustoz:

- yuksak kasbiy bilimga ega;
- pedagogik mahoratini muntazam rivojlantiruvchi;
- kommunikativ kompetensiyaga ega;
- axloqiy pok va namunali;
- bolalarni tushunadigan shaxs bo'lishi kerak.

Xulosa

Ustoz–shogird an'anasi milliy pedagogikamizning bebaho merosi bo'lib, bugungi ta'lim tizimida ham muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida ushbu an'ana o'quvchi shaxsining shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Mehr, ishonch va adolatga asoslangan ustoz–shogird munosabatlari ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omilidir. Shu bois ushbu an'anani zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unlashtirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayeva S. Oliy ta'lim muassasalarida "ustoz-shogird" an'anasini tashkil etishning ustuvor vazifalari. – 2025.
2. Qayumov J.S. "Ustoz-shogird" an'anasini individual ta'lim tamoyili asosida o'rgatish metodikasi.
3. Jamolov D.V. Ustoz-shogird an'analari pedagogik mohiyati. Pedagogik tadqiqotlar jurnali.